

Андрей Райчев
Георги Константинов

**РАЗГОВОР ПО ВРЕМЕ
НА ПАНДЕМИЯ**

София, 2021

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на авторите и на издателство „Изток-Запад“.

© Андрей Райчев, Георги Константинов, автори, 2021

© Анна Илза Райчева, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0831-3

Андрей Райчев

Георги Константинов

Разговор по време на пандемия

Съдържание

Предговор. Писма за социалната революция <i>Борис Попиванов</i>	7
Уводна бележка <i>Андрей Райчев</i>	19
Благодарности <i>Георги Константинов</i>	23
Главите, не телата <i>Андрей Райчев I</i>	25
За миналото, бъдещето и излишните <i>Георги Константинов I</i>	33
Човекът – домашен любимец на свръхчовека <i>Андрей Райчев II</i>	51
Роботронната революция като двигател на социалната революция <i>Георги Константинов II</i>	61
За „лявото“ и „дясното“ <i>Георги Константинов III</i>	103
За равенството, свободата и живота <i>Георги Константинов IV</i>	109
Доклад <i>Андрей Райчев III</i>	119
За капитализма и коронавируса (доклад) <i>Андрей Райчев и Кънчо Стойчев</i>	121
Лявото решение на днешната криза <i>Георги Константинов V</i>	141
Продължение и край на дискусиата <i>Георги Константинов VI</i>	153
Приложение. Едно непубликувано интервю <i>Георги Константинов</i>	163
За авторите.....	187

Предговор

Писма за социалната революция

Името на Георги Константинов е достатъчно познато и достатъчно добре известно, макар че рядко е стояло в центъра на общественото внимание у нас. И това обаче се е случвало. Едва ли може да ни изненада фактът, че обикновено е съпроводено от скандал. Ето един пример. През 2007 – годината, в която България влиза в Европейския съюз – десният Съюз на демократичните сили, оглавяван тогава от бившия президент Петър Стоянов, предлага Константинов за член на т.нар. Комисия по досиетата. Инициативата звучи на пръв поглед доста логично. Константинов е минал и през затворите на комунистическия режим, и през лагерите му, и през политическа емиграция. Този троен „актив“ сякаш го прави подходящ да участва в разкриването на документите на бившата Държавна сигурност без подозренията, обикновено витаещи около членовете на тази комисия, че би имал интерес да прикрива информация или хора. Само че номинацията се проваля. Секретните служби, но вече на демократична България, се намесват, за да съобщят, че данните за терористична дейност на лицето не му позволяват да заеме държав-

на позиция. И темата приключва без заслужаващи внимание продължения.

Истината е, че превръщането на Георги Константинов във фактор не е особено желано нито отляво, нито отдясно. Той е от онези хора, за които казваме, че са „неудобни“. От гледна точка на антикомунистите взривът, който той поставя под паметника на Сталин на входа на Борисовата градина през 1953 г., би трябвало да изглежда като подвиг, а по-нататъшната съдба на извършителя, минал през изпитанието на мъченията – като достойна биография на борец срещу режима. Да, но на другата страна на взнатата тежи последователно поведение, което няма как да им се хареса – поведение, което радикално и безкомпромисно отрича актуалните практики и историческата перспектива на десницата, а в още по-широк контекст и капиталистическата реставрация. Да вземем и гледната точка на бившите комунисти. Константинов може да ѝ бъде само чужд и враждебен. Разбира се, не само заради посегателството над Бащата на народите, но в много по-голяма степен защото той отрича „справедливия строй“ на социализма. Оспорени са не просто „деформациите“, срещу които и без това негодуват мнозина, а самата природа на съграденото под портретите на Маркс и Ленин общество. И по такъв начин са взривени и поводите за носталгия, от които толкова бивши комунисти черпят и психологически уют, и политическо самочувствие.

Георги Константинов с гордост определя себе си като анархокомунист, а предстоящата социална революция – като анархокомунистическа. Ще ни се стори и анахронично, и неприлично. Колцина днес биха се припознали в това понятие, впрочем служещо за универсален етикет на деструктивност? По същото време, в което Константинов пише вдъхновено за анархокомунизма, действащ президент на Съединените щати обругава протестиращите в Америка като анархокомунисти, а действащ вицепремиер на България нарича родните ни про-

тести квазиформа на анархокомунизъм. Въпреки съвършено различните контексти посланието е еднотипно. Искат да ни внушат, че трябва да се пазим, защото насреща си имаме голямо зло. Константинов настоява да преразгледаме хегемонията на „правилните“ политически идентичности.

В своите писма той привежда един популярен цитат: „Свободата без социализъм е привилегия и несправедливост; социализмът без свобода е робство и мизерия.“ Източникът не е посочен, вероятно защото авторът смята, че е всеизвестен. Тази максима принадлежи на големия руски анархист Михаил Бакунин от съчинението му „Федерализъм, социализъм, антитеологизъм“ (1867). Да припомним, че взаимоотношението между свобода и социализъм е движеща сила на политическата и социалната мисъл на Бакунин. Неговите решения на проблема за това взаимоотношение оформят облика му и незаобиколимото му място сред класиците на анархизма. Тези решения го конфронтират и с класическия марксизъм. Георги Константинов може с основание да бъде четен през призмата на бакунистката традиция. Той я познава отлично, автор е на книга за Бакунин. Има публикувани и преводи на ключови текстове от Бакунин. В рамките на споменатата традиция се е утвърдило и разбиране за контурите на бъдещия свят, което Константинов споделя, превеждайки идейни постановки от XIX в. на езика на политическите реалности столетие и половина по-късно. Ето ги и решенията: революционна организация, пряка демокрация, световна конфедерация. Изразени другояче: мобилизиране на масите, овластяване на масите, освобождаване на масите. Удивително е, че въпреки всички сътресения и трансформации, преживени от човечеството през изминалите 150 години, средствата и целите остават същите. Променя се контекстът, но не и същността. И тя не може да се промени, защото привидността на гигантските

преобразувания не е помръднала от основната характеристика на обществото, подчинено на властта, парите и религията. Такова е обществото в оковите на манчестърския капитализъм, такова е във вихъра на глобализацията, такова е и под пропагандните драперии на държавния социализъм. Трите стълба на класовата цивилизация според Бакунин са държавата, капиталът и Църквата. Според Константинов са държавата, капиталът и медиите. А това е едно и също. Медиите, казва той, са поповете на нашето време. Подобен хомогенен възглед рязко противостои на трескавата динамика на преоценките в историята на комунистическата и социалдемократическата левица. Теоретиците и политиците на тези направления неспирно провъзгласяват нови етапи и скрупулъзно калкулират балансите на промяна и статукво. Надбягването с идеологическото време няма да го срещнем у днешните анархокомунисти. Идеите на авторите от „другия“ „ляв“ лагер не вълнуват Константинов. В писмата му ще забележим, че от Маркс или Пикети той заимства данни и статистика, нищо повече.

И понеже става дума за комунисти и социалдемократи, от писмата на Георги Константинов могат да се „дестилират“ аспектите и дилемите на една алтернативна традиция на лявото. Всички знаем хегемонната интерпретация, базирана върху тезата за „велика схизма“ на левицата от края на XIX и началото на XX в. Продължителният развод на комунизма и социалдемократията е най-травматичният процес в тази интерпретация. Нейните най-вълнуващи равносметки засягат историческата правота на едните или другите. А нейните най-наситени напрежения извират от критиките, че комунизмът не е успял да се доближи до социалдемократията и затова се е провалил в догматичната си репресивност, и че социалдемократията твърде много се е отдалечила от комунизма и затова е рухнала в капаните на дясното. В мисленето на Константинов кому-

низмът и социалдемократията не са взаимноалтернативни. Те са двете страни на една и съща монета. Те са успоредни виждания за общества, организирани в силна държава. Нещо повече, те са пропити от вярата в пазара – социалистически или капиталистически. Константинов препраща към Сталиновата теза, че стоково-паричните отношения не бива да се потискат изкуствено, но също и към социалдемократическото убеждение, че те ще създадат богатството, необходимо за преразпределение. Изходният пункт на анархистите и марксистите сякаш съвпада – Константинов, следвайки Бакунин, говори за „общество на свободни творци“, докато Маркс предвижда етапа на „свободната индивидуалност“, но политическите решения диаметрално се разминават. В крайна сметка враждуващите наследници на марксизма единствено са удължили с повече от век живота на капиталистическата система. И това е станало, защото концепциите им не са преодолели идолите на държавата, пазара и висшата сила, но са подмамили масите, че ще донесат така жадуваната справедливост. Константинов упорито доказва, че няма и не може да има невинна власт. Характерен е даденият от него пример с положението на Русия. Да, Западът иска да унищожи Русия. Но самата Русия прави същото по отношение на чеченците. Руската политика е една и съща и при царя, и при Сталин, и при посткомунизма. В нея е заложен генетично държавният терор – както впрочем и в русофобската политика на западните държави. Комунистическият и капиталистическият експеримент, обобщава Константинов, са морално равностойни. Количествените различия между тях – измерени в броя на жертвите – се дължат на „разтегливостта“ на времето, на обстоятелството, че едните са имали на разположение едва десетилетия да осъществят терора си, докато другите са се ползвали с комфорта на столетията. Авторът категорично оспорва наложилния се консенсус за разделението между „левицата“ и „десницата“, че първата

защитава държавната намеса, а втората – пазарната свобода. Анархистите знаят, че пиететът към държавата, един парекселанс инструмент за репресии, не може да бъде обозначаван като „ляво“, докато частното, и по-специално стоково-паричните отношения, в никакъв случай не характеризира само „дясното“. Това са белезите на мнимия плурализъм в рамките на единната потисническа класова цивилизация.¹

Ето защо излиза, че лявата алтернатива на статуквото е анархизмът. В лявата традиция действително съществуват повратни моменти, но те не са там, където обикновено ги търсим. Повратен момент не настъпва през 1899 г., когато Бернщайн ревизира Маркс, нито през 1919 г., когато възниква Коминтернът, а още в 1872 г., когато Бакунин застава срещу Маркс на сбирката на Първия интернационал. През 1936–1939 г., в кървавия ад на Испанската гражданска война, когато комунистите предпочитат да изгубят Испания, но да не позволят на анархистите да задържат каквито и да било позиции. Следващият повратен момент не идва през 1968 г., когато в Прага съветските танкове прегазват шанса за „социализъм с човешко лице“ и захвърлят комунизма в международна отбрана. „Годината на чудесата“ 1989 от своя страна не е никакъв повратен момент – тогава единствено пристига сметката за илюзиите от 70-те и 80-те години. Същински повратни моменти откриваме през 1981 г., когато в Полша комунистите пресичат стихийния опит за работническо самоуправление, и през 1983 г., когато социалистите във Франция дават път на десния реваншизъм. Всъщност според Константинов през 1989 г. наблюдаваме поредна фаза от изострянето на социалната война. На Запад е консумиран бракът между левите и десните елити, благословен от Митеран. На Изток протича смазване на истинската „Солидарност“, не на дяснолибералните и дясно-

---

¹ Собствеността! – Бел. Г. К.

консервативните ѝ по-сетнешни превъплъщения. Реализираният се консенсус е бил насочен не срещу СССР, а срещу отключената от „Солидарност“ надежда. Комунистите са били готови по-скоро да жертват собственото си политическо господство, отколкото хегемонната си позиция. Така че проблемът на 1989 г. е бил да се избегне действителната революция в Източния блок, а не да се сподави фалшивата, на болшевиките. И този проблем е бил разрешен по най-благоприятния за елитите метод на кръглите маси, с омерта, с взаимно гарантиране на оцеляването.²

Мисълта на Георги Константинов е ориентирана към бъдещето, към социалната революция, която за него е неизбежна. Предпоставките тя да настъпи са три типа – *социални, технологични* и *системни*. Неравенствата и бедността винаги стоят на дневен ред в класовата цивилизация. Усилва ги технологизацията, заменяща човешкия труд и превръщаща значителна част от хората в излишна работна маса. Това е едната последица от т.нар. от автора роботронна революция. Другата последица е прекаризацията на труда. Динамизмът на капиталистическата икономика, свързан с трансфер на производства и процъфтяване на услугите, произвежда несигурни условия на работа. По такъв начин експлоатираната маса, сегашното трето съсловие, днешният Хомо санкюлотикус, добива два модуса на съществуване – излишни хора, от които капиталът не може повече да извлича печалба и те започват да висят на държавните бюджети, и прекарии, които все още са необходими на капитала, но в качеството на работен добитък, подкарван насам и натам и станал също излишен, макар и за света на човешкото достойнство. В анархистката мисъл появата на големи групи „излишни“ е неизменно свидетелство за антихуманната природа на класовата цивилизация. Тя винаги

---

² Особено през 1956 г. – Бел. Г. К.

подканва към малтусианство, към настъпление на „клуба на милиардерите“ за намаляване на световното население. Целите на този клуб в историята са инвариантни – отстраняване на излишните. Сменят се само формите – войни, филантропия, изкуствен глад, Циклон Б, защо не и коронавирус. В дневния ред на елитите, ако можем така да се изразим, винаги е стояло „окончателното решение на човешкия въпрос“. Тезата на Константинов за пореден път прокламира принципната равнопоставеност на всички естатисти, независимо от коя кула на идеологическия замък прииждат. В пространствената схема на автора Сталин и Хитлер са еднакво отдалечени от свободата, равенството и братството. Те не се намират на едно и също място, просто местата, където застават, са на еднакво голямо – и непреодолимо – разстояние от идеала. А онова, което доказва днешното назряване на революционна ситуация, е нестабилната конфигурация на капиталистическата система в условията на пандемия от коронавирус. Константинов привлича системни аргументи в подкрепа на идеята си. Теорията на Пригожин установява неравновесна точка на системите, или другояче казано – точка на бифуркация, в която стабилността е загубена и системата става чувствителна и за най-малките промени. И най-дребното камъче може да обърне колата.

Камъчето в случая може да се окаже коронавирусът. Никога досега не е имало държавно организирана интервенция с толкова опустошителен социален ефект, както през 2020 г. Сама по себе си тази уникалност е призив да се откажем от традиционните си разсъждения за възможни ефекти и резултати. Ковид-19 в разбирането на Константинов има две измерения – на здравна криза и на икономическа криза. Следователно в крайна сметка очертава дилемата – *бърза смърт от вирус или бавна смърт от глад*. Самите елити са изправени пред избор – да нахранят „робите“, за което обаче нямат ресурс или съвсем не искат да се разделят с него; или да ги пожертват,

което легитимира всяка съпротива. Бунтът става надеждата на вида *Homo sapiens*. Коронавирусът встъпва в ролята на акселератор на доскоро бавно натрупвани процеси и тенденции. Пандемията бележи излизане от точката на равновесие. *Залогът на борбата вече не е дори благосъстоянието, а животът.* Революцията чука на вратата. От нас се иска да превъзмогнем инерцията на хегемонния негативизъм към революционните преобразувания. Облечени в „леви“ или „десни“ дрехи, съвременните елити в равна степен се стараят да ги дискредитират. Едните ни плашат с революциите, рисувайки ги като кървави вакханалии. Другите осмиват революциите, използвайки този термин по адрес на гей паради. Но революциите са неизбежни спътници на класовите общества и не можем да се скрием от тях. „Светът, в който живеем – заявява Константинов, – е пълен с повече крещящи неравенства от всякога, по-технологично напреднал от всякога, по-несигурен от всякога. Ожесточеният сблъсък на империалистическите държави и бясната конкуренция помежду им парадоксално подрива устоите на тяхното господство. Потребно е усилие, за да отхвърлим това господство. Или още по-конкретно – необходима е социална революция, която помита не мерките на властите, което би било ново издание на лудизма и бунта срещу машините в ранния капитализъм, а помита властите, което значи класовата цивилизация.“

Писмата на Георги Константинов до Андрей Райчев, както читателят може сам да се убеди, представляват част от един диалог за лявото, дясното и новия човек. Но те са и нещо повече от това – разговор по „проклетия въпрос“ за освобождението на човека от наложените му вериги. Подобни разговори, разбира се, са водени много пъти. Изводите рядко са били утешителни. Тук обаче няма да срещнем скръбни констатации или мрачни заключения. Мисленето на Георги Константинов е вградено във вярата за успех на борбата. В него напълно от-

състават задни вратички, алтернативни варианти. Няма план Б. То цялото е по същество теория и практика на историческия оптимизъм. В нашата епоха на скептици и циници поне този факт, ако не възгледите и тезите на автора, заслужава внимание и уважение.³

Борис Попиванов

---

³ Уважението не е задължително, но отрицанието ни задължава да се аргументираме! – Бел. Г. К.